

कमलामाई नगरपालिका सिन्धुलीको
“स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७६”

छैठौं नगर सभाबाट स्वीकृत मिति :- २०७६ पौष २२ गते

प्रस्तावना : स्थानीय वासिन्दाहरूको आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सेवा प्रदान गर्ने कार्यमा नगरपालिकाको जिम्मेवारी प्रमुख रहेको र सो को व्यवस्थापनमा स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरी कार्य सम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, “स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (भ) मा व्यवस्था भएको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोजनको लागि ऐ.ऐन को दफा १०२ (१) अनुसार कमलामाई नगरपालिका सिन्धुलीको नगरसभाले **कमलामाई नगरपालिका “स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७६** बनाएको छ।

परिच्छेद १
प्रारम्भिक

१.संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस ऐनको नाम कमलामाई नगरपालिका “**स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा ऐन, २०७६**” रहेको छ।
(२) यो ऐन नगर सभाबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ।

२.परिभाषा :- विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

- (क) “**ऐन**” भन्नाले कमलामाई नगरपालिका सिन्धुलीको “**स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७६**” लाई सम्झनु पर्छ।
(ख) “**संघीय ऐन**” भन्नाले स्वास्थ्य सम्वन्धी संघीय संसदले बनाएको ऐनलाई सम्झनु पर्छ,
(ग) “**कार्यपालिका**” भन्नाले कमलामाई नगरकार्यपालिका सिन्धुलीलाई सम्झनु पर्छ,
(घ) “**सरकारी वा सामुदायिक**” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्छ।
(ङ) “**निजी**” भन्नाले सेवाको सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्था भनेर सम्झनु पर्छ।
(च) “**ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी**” भन्नाले ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्छ।
(छ) “**व्यवस्थापन समिति**” भन्नाले दफा ६ अन्तर्गत बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्छ।
(ज) “**अनुगमन समिति**” भन्नाले दफा (५) अनुसार नगरपालिकाबाट गठित स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन तथा सरसफाई अनुगमन समितिलाई सम्झनु पर्छ।
(झ) “**स्वास्थ्य संस्था**” भन्नाले सरकारी स्तरबाट सञ्चालित अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी तथा शहरी स्वास्थ्य क्लिनिकलाई सम्झनु पर्छ। यस शब्दले नगरपालिकाको स्वीकृतमा संचालित स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने निजी क्षेत्र वा ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाहरू समेतलाई जनाउदछ।
(ञ) “**नगरपालिका**” भन्नाले कमलामाई नगरपालिका लाई जनाउदछ।

परिच्छेद २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायक र व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू : स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू तीन प्रकारका हुनेछन्-

- (क) सरकारी वा सामुदायिक : - सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक, आयुर्वेद केन्द्रहरू सरकारी वा शहरी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय समेतलाई जनाउने छ ।
- (ख) निजी :- निजी क्षेत्रद्वारा सञ्चालित अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, पोलिक्लिनिक वा क्लिनिक, प्रयोगशाला, फार्मेसीहरू निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय समेतलाई जनाउने छ ।
- (ग) ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाको अधिनस्थ :- ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरू मार्फत सञ्चालन हुने अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक यस अन्तरगत पर्दछ ।

४. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड: स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुने छ जस लाई आधारमानी नगरपालिकाले आफ्नो मापदण्ड तयार गर्न सक्नेछ ।

५. स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (क) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - संयोजक
- (ख) सरसफाई संग सम्बन्धीत समितिको संयोजक - सदस्य
- (ग) स्वास्थ्य तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका विज्ञहरू मध्येबाट प्रत्येक दुई वर्षमा आवश्यक ठानेमा परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - सदस्य
- (घ) आमा समूह वा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका सञ्जाल मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - सदस्य
- (ङ) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - सदस्य
- (च) जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि - सदस्य
- (छ) स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(२) स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछः:

- (क) आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्रको स्वास्थ्य तथा सरसफाई योजना तयार गर्ने,
- (ख) नगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति सम्बन्धी नगरपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने,
- (ग) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सजग बनाउने,
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- (च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरू र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूको सूची अध्यावधिक तथा प्रकाशन गर्ने,

- (छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने,
- (ज) नगरकार्यपालिकालाई स्वास्थ्य तथा सरसफाई क्षेत्रमा आवश्यक सुभाष र सल्लाह दिने,
- (झ) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

६. स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र अधिकार :- (१) सामुदायिक अस्पताल तथा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र वा स्वास्थ्य चौकी वा शहरी स्वास्थ्य केन्द्रको व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमका सदस्य रहने गरी हरेक संस्थाको छुट्टाछुट्टै व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ ।

- (क) सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा सदस्य - अध्यक्ष
  - (ख) स्वास्थ्य क्षेत्रमा क्रियाशीलमध्ये वडा समितिबाट मनोनित महिला १ जना -सदस्य
  - (ग) स्वास्थ्य संस्था रहेको वडाको माध्यमिक वा उच्च माध्यमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापक हरुमध्येबाट सम्बन्धित वडा समितिबाट मनोनित - सदस्य
  - (घ) सम्बन्धित वडाको वडा सचिव - सदस्य
  - (ङ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख - सदस्य सचिव
- उपदफा (१) बाहेकक अन्य स्वास्थ्य संस्था वा निजी स्वास्थ्य संस्थाको हकमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको विद्यानमा उल्लेख भए अनुसारको व्यावस्थापन समिति रहेन छ ।

(२) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (क) आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको वार्षिक कार्य योजना बनाई सम्बन्धित वडा समिति मार्फत नगरपालिकामा पेश गर्ने,
- (ख) व्यवस्थापन समितिको नियमित बैठक गर्ने, स्वास्थ्य संस्थामा परेको समस्याहरुको समाधानका लागि आवश्यक कार्य गर्ने,
- ग) वार्षिक समीक्षा, सामाजिक परीक्षण जस्ता मूल्याङ्कनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (घ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाका कर्मचारीहरुको प्रभावकारी परिचालनको लागि सहजीकरण गर्ने,
- (ङ) स्वास्थ्य घुम्ती शिविरहरु राख्न सम्बन्धित निकायहरुमा समन्वय गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- (च) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा अभियानहरुलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने,

७. बैंक खाता सञ्चालन:- हरेक स्वास्थ्य संस्थाले बैंक खाता खोली सम्पूर्ण आर्थिक कारोवार वैकिङ्ग कारोवार मार्फत हुने छ।

- (१) स्वास्थ्य संस्थाको बैंक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।
- (२) उपदफा (२) बमोजिमको लेखा व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-३

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

८. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड :-

- (१) **अस्पताल:-** नगरपालिकाले अस्पताल संचालन सम्बन्धि नियमावली तथा कार्यविधि बनाई मापदण्डतोकी तोकिएको शैयासम्मको अस्पताल आफै संचालन गर्न वा संचालनको अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ ।

- (२) **स्वास्थ्य चौकी** :- नगरपालिकाले प्रत्येक वडामा जनसंख्याको अनुपातमा कम्तीमा देहायका पूर्वाधार पूरा गरी आफैले स्वास्थ्य चौकी वा शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।
- (क) **जनशक्ति** :- हेल्थ असिस्टेन्ट वा सो सरह १ जना, अ.हे.व.२ जना, अ.न.मि.२ जना आवश्यकता अनुसारका अन्य कर्मचारीहरु,
- (ख) **भवन कोठा** :- प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा विक्री कक्ष, प्रसूती कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष जस्ता सुविधा सहितको भवन,
- (ग) **उपकरण** :- प्राथमिक उपचारका आधारभूत उपकरणहरु ।

५. निजी क्षेत्रले अस्पताल संचालन गर्न सक्ने :

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको शैया सम्मको अस्पताल सञ्चालन अनुमति नगरपालिकाले दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिको लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाई अनुगमन समिति गठन गरी प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गर्न लगाईने छ । नगरपालिकाले तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेमा उक्त समितिले अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न नगरपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) को आधारमा दुई महिनाभित्र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेमा यस्तो अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सकिने प्रकारको आशय पत्र नगरकार्यपालिकाले प्रदान गर्नेछ ।
- (५) तोकिएको समयसीमा भित्र तोकिएको पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि पुन नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको निवेदन उपर थप अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको ठहर भएमा नगरपालिकाले अस्पताल सञ्चालनको अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ । तर यसदफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि तोकिएको प्रक्रिया पूरा गरी अनुमतिका लागि निवेदन दिएमा समितिबाट अनुगमन गर्दा पनि मापदण्ड पूरा भएको पाईएमा एकैपटकमा पनि संचालन अनुमती दिन सकिनेछ ।

१०. अस्पताल सञ्चालन गर्न आवश्यक मापदण्ड: नगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने अस्पतालहरुले देहाय अनुसारको न्यूनतम मापदण्ड पूरा गर्नु पर्नेछ ।

- (१) **जनशक्ति** :- कम्तीमा ३ जना एम.वि.वि.एस. डाक्टर, एक जना विशेषज्ञ डाक्टर कम्तीमा ६ जना स्टाफ नर्स, कम्तीमा एकजना ल्याव टेक्निसियन र आवश्यक मात्रामा सहायक र सहयोगी स्वास्थ्यकर्मी,
- (२) **भवन तथा कोठा** :- दर्ता चलानी, वहिरंग सेवा, इमेर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने क्याविन, नर्सिङ कक्ष, पार्किङको व्यवस्था हुनुपर्ने,
- (३) **उपकरण पूर्वाधार** :- सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, विरामी राख्ने बेड र लाइफ सपोर्ट सिस्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्सिजनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापनको प्रणाली भएको हुनु पर्ने । साथै उपकरण सहितको ल्यावको व्यवस्था , एक्सरे मेशिन , भिडियो एक्से को व्यवस्था भएको हुनु पर्ने छ ।

११.पोलिक्लिनिक सञ्चालनको अनुमति :

- (१) कमलामाई नगरपालिकाले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिक सञ्चालन गर्न चाहेमा पोलिक्लिनिकमा बिरामी जाँच्ने डाक्टरको विवरण, सञ्चालकको विवरण, सञ्चालन हुने स्थान र उपलब्ध हुने सेवाको विवरण खोली नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) यसरी निवेदन पर्न आएमा नगरपालिकाले तोकिएको मापदण्ड पुरा गर्न लगाई सञ्चालन स्वीकृती प्रदान गर्नेछ ।

१२.प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन: व्यक्ति वा कुनै संस्थाले प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्न चाहेमा देहाय बमोजिमको विवरण सहित नगरपालिकाबाट स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।

- (१) सञ्चालकको विवरण र नागरिकताको प्रमाण पत्र,
- (२) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्ने स्थान प्रमाणित भएको कागजात,
- (३) रेडियोलोजी प्याथोलोजी विषयमा न्यूनतम ३ वर्ष अध्ययन गरेको व्यक्तिको प्रमाण पत्र र काम गर्न इच्छुक भएको पत्र,
- (४) ल्याबमा उपलब्ध हुने परिमाणको प्रकार,
- (५) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरूको विवरण ।

१३.फार्मसी सञ्चालनको अनुमती:

- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र फार्मसी सञ्चालन गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट अनुमति लिनु पर्नेछ ।
- (२) आधारभूत फार्मसी शिक्षा प्राप्त व्यक्ति सञ्चालक रहने गरी फार्मसी सञ्चालन गर्ने स्थान, बिक्री वितरण गर्ने औषधीका प्रकारहरू र प्राथमिक उपचार सेवाको विवरण आवेदनमा खुलाउनु पर्नेछ ।
- (३) फार्मसी सञ्चालनमा रहने मुख्य सञ्चालक र सहायक कर्मचारीहरूको विवरणहरू शैक्षिक प्रमाण पत्र, नागरिकता र हालको बसोबास ठेगाना प्रमाण भएको कागजात र वडा कार्यालयको सिफारिस साथ आवेदन पेश गर्नु पर्ने छ ।
- (४) तोकिएको विवरण सहितको आवेदन प्राप्त भएमा अनुगमन गरी नगरपालिकाले फार्मसी सञ्चालनको अनुमति दिन सक्नेछ ।

१४.मापदण्ड पुरा नगरेमा सजाय हुने:

- (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मसी जस्ता स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनको स्वीकृति लिंदा तोकिएको मापदण्ड पूरा नभएको तर भुक्त्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले सचेत गराउने वा जरिवाना गराउने वा स्वीकृति खारेजीको लागि कमलामाई नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
- (२) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त ल्याब टेक्निसियन बाहेकका व्यक्ति रगत, दिसापिसाब, खकार लगायतको परीक्षणमा संलग्न भएको पाइएमा नगरपालिकाले त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउन सक्ने वा सञ्चालकलाई कालो सूचीमा राखी सो को आम जनतालाई जानकारी दिई प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही समेत गराउन सक्नेछ ।
- (३) फार्मसीको हकमा दर्तावाला सञ्चालक र सहयोगी बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा नगरपालिकाले सचेत गराउने वा जरिवाना गर्ने वा अनुमति खारेज गरी प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही गर्नेछ ।

१५.सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नु पर्ने:- निजी लगानी वा ट्रष्ट मार्फत सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरूले स्वास्थ्य परीक्षणका क्रममा लाग्ने शुल्क नगरपालिकाको सिफारिसमा निश्चित प्रतिशत सेवाग्राहीहरूका लागि छुट मिनाहा दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद -४

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयमसेवा सम्बन्धी व्यवस्था

१६.स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन :- (१) नगरपालिका भित्रका सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरू मार्फत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ४ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मी रहने छन् ।

- (क) स्थायी : नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरू,
- (ख) करार: स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका मार्फत करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरू,
- (ग) अभ्यासकर्ता : स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गरेका अभ्यासकर्तालाई बढीमा एक वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ ।
- (२) निजी वा अन्य स्वास्थ्य संस्थामा तोकिएवमोजिका संस्थाको स्वीकृत संरचना र दरबनि विवरण अनुसारको कर्मचारी रहने छ ।

१७.अभियानकर्ता स्वास्थ्य स्वयमसेविकाको व्यवस्था :- स्वास्थ्य सेवालाई घरघरको पहुँचमा पुर्याउन र जनचेतना फैलाउन नगरपालिकाले पुरुष स्वास्थ्य अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाहरू नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

(१) महिला स्वयमसेविका र पुरुष अभियानकर्ताहरू नियुक्तिका लागि २१ वर्ष पूरा भई ४५ वर्ष ननाघेको, शैक्षिक योग्यता न्यूनतम १० कक्षा अध्ययन गरेको सम्बन्धित वडाको विवाहित नागरिक हुनुपर्ने छ ।

- (२) एउटा वडामा अधिकतम संख्या १० हुने गरी औषत प्रति ३०० जनसंख्याको लागि १ जना महिला स्वयंसेविका र ५०० जनसंख्याको लागि १ जना पुरुष अभियानकर्ताको सिफारिस वडा समितिले नगरपालिका समक्ष गर्नेछ ।
- (३) प्रत्येक स्वयमसेविका र अभियानकर्ताहरूले आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी ७ दिनको तालीम प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ । नगरपालिका र स्वास्थ्य संस्थाहरूले आवश्यकता अनुसार तालीम अभिमुखीकरण प्रदान गर्नेछ ।
- (४) यसभन्दा पहिले देखि नै कार्यरत महिला स्वयमसेविकाहरू मध्ये निरक्षर र ६० वर्ष उमेर पुगेकालाई प्रोत्साहन रकमको व्यवस्था गरी विदाई गरिनेछ र नयाँ नियुक्ति गर्दा कम्तीमा १० कक्षा उत्तीर्णलाई मात्र नियुक्ति दिइने छ ।

१८.स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा:

- (१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मी: नेपाल सरकारले तोकेको स्केल बमोजिम तलव र स्थानीय नगरकार्यपालिकाले तोके बमोजिमको अन्य सेवा सुविधा,
- (२) करार स्वास्थ्यकर्मी :- दुई पक्षको विचको समझदारीमा भएको करार सम्भौता बमोजिमको सेवा सुविधा
- (३) अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मी: निर्वाह भत्ताको रूपमा सम्बन्धित तहका स्वास्थ्यकर्मीले पाउने मासिक तलव स्केलको दुई तिहाई रकमसम्म
- (४) अभियानकर्ता/स्वयमसेविका पोषाक: अभियानकर्ता/स्वयमसेविकालाई बार्षिक वा पटके रूपमा खटाइदा खटाईको प्रकृति हेरी पोषाक, पारिश्रमिक र सञ्चार खर्च वापतको सुविधा तोकिए बमोजिम उपलब्ध गराइने छ ।

(५) निजी वा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूले पनि नगरपालिकाको स्वीकृती लिएर अभियान कर्ता वा स्वास्थ्य स्वयमसेविका परिचालन गर्न सक्नेछ ।

१५. स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी निर्धारण र नियुक्ति :- (१) सामुदायिक वा सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी नगरकार्यपालिकाले निर्धारण गर्नेछ ।

(क) दरवन्दी अनुसारका पदहरूमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् । समायोजनमा नआएका कर्मचारीहरूको हकमा नगरपालिकाले करारमा तथा ज्यालादारीमा स्वास्थ्यकर्मी नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

(ख) सामुदायिक वा सरकारी स्वामित्वमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा श्रेणी वा तहगत रूपमा जुन बरिष्ठताका आधारमा प्रमुख हुनेछन ।

(२) सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा कायम भएको रिक्त दरवन्दी पदमा करार नियुक्ति गर्नु पर्ने भएमा करार नियुक्ति सम्बन्धी देहाय बमोजिमको छनौट समितिबाट हुनेछ ।

(क) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - संयोजक

(ख) नगरकार्यपालिकाले तोकेको १ जना विज्ञ - सदस्य

(ग) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(३) निजी वा अन्य स्वास्थ्य संस्थामा पदपूर्ति सम्बन्धि व्यवस्था तोकीएवमोजिम हुनेछ। तर यस्तो समितिमा नगरपालिकाको प्रतिनिधित्व अनिवार्य हुनु पर्नेछ।

(४) छनौट समितिले आफ्नो कार्यविधि यसै ऐनको अधिनमा रही आफैले निर्धारण गर्नेछ ।

२०. कर्मचारी सरुवा :

(१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मीको हकमा निजले विशेष परिस्थिति बाहेक न्यूनतम ३ वर्ष एउटै स्वास्थ्य संस्थामा कार्य गरेपछि मात्र सरुवा हुनेछ ।

(२) विशेष अवस्थामा बाहेक न्यूनतम ३ वर्ष एकै स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्थायी कर्मचारीले अर्को स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा हुन चाहेमा नगरपालिकामा सरुवाका लागि निवेदन दिन सक्नेछन् । यसरी प्राप्त निवेदनका आधारमा वा नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाले आवश्यकता अनुसार आफ्नो पालिकाभित्र कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(३) आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले पालिका अन्तरगतको कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा नियमानुसार काम काजमा लगाउन सक्नेछ ।

(४) विशेष अवस्था भन्नाले निज सो संस्थामा रहन नसक्ने, विषयगत दरवन्दी आवश्यक नरहेको, स्वास्थ्य समस्या, पतिपत्नीसँगै रही सेवा गर्न पाउने अवस्था वा अन्य चित्त बुझ्दो कारण समेत बुझिने छ ।

२१. कार्य सम्पादन करार सम्भौता गर्नुपर्ने:- सरकारी तर्फका स्वास्थ्य सेवालार्इ प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्य सम्पादन करार सम्भौताको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

- (१) नगरपालिकाप्रमुखको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य शाखा हेर्ने अधिकृतसँग, उक्त अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरूसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।
- (२) कार्य सम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुनेछ । सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्याङ्कन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत स्तर ले अनुगमन गरी कर्मचारी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) वार्षिक कार्य सम्पादन करारका सूचकहरु निर्धारण गर्ने कार्य स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले तयार पारी नगरकार्यपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२२. कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन, सजाय र पुरस्कार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

२३. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

- (१) आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न वार्षिक खरिद योजना बनाई स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।
- (२) वार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाको सहयोगमा खरिद इकाईले तयार गर्नेछ ।

२४. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद:

- (१) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अगाडी बढाउने छ ।
- (२) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद कार्यमा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३, सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ र विषयगत स्थानीय कानूनको प्रावधान अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

२५. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको भण्डारण

- : (१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले मिलाउनेछ ।
- (२) स्वास्थ्य उपकरण र औषधिको खरिद चौमासिक रुपमा गर्नु पर्नेछ । खरिदको परिमाण निर्धारण गर्दा सम्बन्धित वडा समितिले माग गरे बमोजिम २० प्रतिशतमा नबढने गरी गर्नु पर्नेछ ।
  - (३) नगरपालिकाले खरिद गरेको उपकरण र औषधिको कूल परिमाण र मूल्य खरिद मितिको एक हप्ताभित्र सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।
  - (४) सम्बन्धित सामुदायिक स्वास्थ्य शाखाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको उपकरण र औषधी तथा औषधी वितरण सम्बन्धी विस्तृत विवरण चौमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने र सम्बन्धित वडा समिति मार्फत नगरपालिकामा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ६

स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर, सामाजिक सुरक्षा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

२६. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने:

(१) नगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ। स्थानीय स्वास्थ्य सेवा अनुगमन समिति मार्फत निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिनेछ।

२७. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन:

(१) नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ।
(२) आवश्यकता अनुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

२८. सरसफाई स्वच्छताका लागि अनुगमन तथा नियमन:

(१) स्वस्थ खानेपानी र खाद्य पदार्थको गुणस्तर एवं वायु ध्वनी प्रदुषण नियन्त्रण गर्न स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिले आवश्यक व्यवस्था मिलाउने छ।
(२) प्रदुषण बढाउने उद्योग, संस्थान वा व्यक्तिलाई सो सम्बन्धी सचेत गराउन र सो बाट पर्न जाने हानी नोक्सानीको क्षतिपूर्ति गराउन सिफारिस गर्न सक्ने छ।
(३) सिफारिस बमोजिम स्थानीय कार्यपालिकाले दण्ड, जरिवाना तथा अन्य कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ।

परिच्छेद-७

महामारी रोकथाम, फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

२९. रोग तथा रोगीहरूको अभिलेख राख्नु पर्ने:

(१) स्थानीय स्तरमा कुनै नागरिकलाई सरुवा रोग लागेमा सो को जानकारी २४ घण्टाभित्र नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वयमसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
(२) कसैलाई नसर्ने रोग लागेको थाहा हुन आएमा सो को जानकारी ५ दिनभित्र नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ।
(३) टिपोट गराइएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ।

३०. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नुपर्ने:

(१) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सो को प्रभावक्षेत्र निक्यौल गरी विद्यालय बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा वस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ।
(२) यस्तो परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक शतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकार समक्ष अनुरोध गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्नु पर्नेछ।

३१. सरसफाई सम्वन्धि कार्यक्रम तथा फोहर मैला व्यवस्थापन:

- (१) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाले सरसफाई शाखा सँग समन्वय गरी व्यक्तिगत, घरेलु तथा सामुदायिक सरसफाईका मापदण्ड तयार गरी प्रत्येक आर्थिक वर्षको पहिलो महिना भित्र कार्यपालिका बैठकबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।
- (२) यसरी अनुमोदन भएको मापदण्डलाई वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाले पुरुष अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु परिचालन गरी सबै घर परिवारमा बितरण गर्नेछन् ।
- (३) घर निर्माण गर्दा शौचालयको फोहर व्यवस्थापन गर्ने विधि र घरेलु फोहर बिसर्जन गर्ने स्थानको अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (४) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सो को क्षतिपूर्ति हानी पुऱ्याउने परिवारले तिर्नु पर्नेछ ।
- (५) शहरी तथा अर्ध शहरी क्षेत्रमा निश्कासित फोहरमैला पूनः प्रयोग गरी कम्पोस्ट मल बनाइएको अवस्थामा नगरपालिकाले प्रोत्साहन रकम प्रदान गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ट विविध

३३. प्राइभेट मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस: -

- १) संघीय, प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजीस्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिंदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।
- (३) सिफारिसका लागि नगरपालिका आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजश्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।
- (४) नगरपालिकाबाट सिफारिस माग गर्दा वडाकार्यालयको सहमती सहित निवेदन पेश गर्नु पर्ने छ । यसरी निवेदन प्राप्त भएमा अनुगमन समितिबाट अनुगमन गरी सिफारिस उपलब्ध गराउनु पर्ने छ ।

३४. संघीय, प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनु पर्ने:

स्वास्थ्य सेवा सम्वन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय मापदण्ड पूरा गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकारले सञ्चालन गरेको अभियानलाई सहयोग पुऱ्याउन नगरपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले समन्वय गर्नेछ ।

३५. अनुगमन र नियमन: आमा समूह, धामी भाँक्री र आम्ची सेवाको अभिलेख अद्यावधिक गरी तिनीहरुको क्रियाकलापलाई स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले अनुगमन र नियमन गर्नेछ ।

३६. प्रगति प्रतिवेदन बुझाउनु पर्ने: नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत स्वास्थ्य सम्वन्धी संस्थाहरुले आफ्नो प्रगति विवरण त्रैमासिक रूपमा नगरपालिका समक्ष बुझाउनु पर्नेछ ।

३७. साभेदारी सम्वन्धमा: नगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रष्ट र व्यक्तिहरूसँग विभिन्न कार्यका लागि साभेदारी गर्न सक्ने छ र तिनीहरुबाट औषधि, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरुको सहायता प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

३८. पुनरावेदन: तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

३९. नियम बनाउने अधिकार:- (१) ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगर कार्यपालिकाले आवश्यक नियम / निर्देशिका / कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

४०. संक्रमणकालीन व्यवस्था:- यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनि व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदासम्म नगर कार्यपालिकालेको बैठकद्वारा तोकिए बमोजिम हुनेछ । कार्यपालिका वाट मापदण्ड निर्धारण भै नसकेको अवस्थामा संघिय मापदण्डलाई आधार मानिनेछ ।

४१. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा-अडकाउ परेमा नगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ परेमा नगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश यसै ऐन सरह मानिनेछ, तर त्यस्तो आदेश नगर सभाबाट ६ महिनाभित्र अनुमोदन नगरेमा स्वतः निष्कृत हुनेछ ।

४२. बचाउ र लागु नहुने:

(१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(२) प्रचलित कानूनसँग बाभिएको खण्डमा यस ऐनका दफा तथा उप-दफाहरु बाभिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुनेछ ।